

Utopier i verkligheten

I den mänskliga tankens historia återkommer som ett ständigt tema föreställningen om skapandet av ett bättre samhälle än det ofullkomliga, människor ständigt befunnit sig i. Under antiken var detta ännu en mindre vanlig tanke. Då såg man ofta tillbaka på en gyllene forntid och strävade att åter nå till ett samhälle med dess enkla seder och rena sinnen.

I den segrande kristna religionen framställdes livet efter döden som platsen för en bättre tillvaro, ett hägrande mål som gjorde det lättare att fördrå jordelivets tunga bördor. Augustinus Gudsrike innebar en systematisering av denna tankelinje. Så småningom sekulariserades tänkandet. Den engelske statsmannen Thomas More skildrar vid 1500-talets början i Utopia ett tänkt och möjligt harmoniskt samhälle som skulle fungera i människornas värld.

Människornas behov av utopier är sålunda inte någonting nytt. När Marx presenterade sin samhällsanalys och sitt tanke-system, ställde även han i utsikt ett jordiskt Utopia. När proletärerna efter den sista avgörande striden krossat det kapitalistiska samhället behövs — efter en övergångstid — inte längre staten med dess tvångsmakt utan den kan vissna ner och dö.

Utvecklingen blev dock inte den som Marx förutspått. Revolutionen kom inte i de högindustrialiserade staterna i Väst- och Centraleuropa, den kom i det visserligen i utveckling stadd men ändock övervägande agrara Ryssland, vars sam-

hällssystem maldes sönder av ett förödande krig. Den nya Sovjetstaten, där ambitioner fanns att föra revolutionens fana ut över hela världen, blev tidigt en förebild, ett ideal för intellektuella i de västliga staterna. Föreningen Clarté bildades 1919 som en samlingspunkt för dessa av den franske författaren Henri Barbusse, som tagit outplånliga intryck av den självstypningsprocess som det första världskriget utgjort för Europa. Många socialister och andra allmänt vänsterinriktade tyckte sig se att ljuset skulle komma från Öster. Medan de västliga industrisamhällena och demokratierna skakades av svårartade ekonomiska och politiska kriser byggde man i Sovjet upp ett nytt samhälle och skapade en ny människa. De vänsterintellektuella såg det man ville se och bortsåg eller bortförklarade det som ej passade in i den sköna bilden.

När de två eldsjälarna inom Fabian Society makarna Sidney och Beatrice Webb i slutet av ett långt liv gav ut sitt omfattande arbete om Stalins Ryssland, gav de prov på just en längtan efter det socialismens Utopia, vilket de förmenats i sitt hemland. Där i det traditionsbundna England hade de i många år arbetat på en samhällsomvandling efter närmast socialdemokratiska, reformistiska riktlinjer. Nu ville makarna Webb på fullt allvar göra troligt att man i Ryssland var i färd med att skapa en ny civilisation och en ny människa. De lade ner mycket möda på att skildra de former enligt vilka Sovjetstaten i teorin skulle

styras utan att ta reda på den bistra verklighet Stalins personliga diktatur utgjorde för det ryska folket.

Makarna Webbs bok utkom 1935. Det var under utrensningarnas begynnelsekedde. De år som följde blev den stora terrorns tid. Bara under perioden 1936—38 dödades tre miljoner människor, under Stalins hela regeringstid mellan tjugo och trettio miljoner. Med dem dog Utopia. Många intellektuella i väst lämnade kommunismen.

Den ryska revolutionens ”klasslösa samhälle” har numera blivit ett utpräglat klassamhälle. För 1960-talets kommunister och nya vänster duger Ryssland inte längre som föredöme. Sovjet var hopplöst passé redan före den ryska interventionen i Tjeckoslovakien. Men behovet av utopier för socialister tycks kvarstå. I dag är det Kuba som är föregångsland nummer ett, tätt följt av Nordvietnam, Nordkorea, Kina och med det besynnerliga Albanien på uppåtgående. Unga socialister och andra vänstermän far till Kuba för att uppleva det nya samhället, möta den ”nya människan” vilken ideellt arbetar för fosterlandet, socialismen och revolutionen utan avseende på materiella stimuli. Redan makarna Webbs tyckte sig uppleva denna nya profitointresserade nya

människa, fast den gången var det i 1930-talets Ryssland. Den berömde arbetaren Stakhanov, som med sina rekordprestationer kom att utgöra ett föredöme och — vilket var viktigare — en metod att trissa upp arbetsnormerna till en så hög nivå att flertalet arbetare ej kunna nå upp till dem, har sin motsvarighet på dagens Kuba i den rekordarbetare, som vid inledningen till årets sockerskörd högtidligt lovade Fidel Castro att man skulle skörda de planerade tio miljonerna ton, något som aldrig tidigare skett.

Dagens socialistiska opinionsbildare ser de nämnda staterna, vilka alla är hårda diktaturer, som exemplariska förebilder. Samtidigt kritiserar de hårt, obarmhärtigt, osakligt och tendentiöst dagens bespottade svenska sk konsumtionssamhälle. Och ändå är detta samhälle så fritt att de utan risk för påföljd kan bekämpa det — förutsatt att de håller sig inom de mycket liberala gränser som utstakas av vårt lands lagar. Vilket utrymme finns egentligen för en fri diskussion ens för dem själva i deras socialistiska Utopia? Inte särskilt mycket, om man besvärar sig att se närmare efter. Men i de ”dekadenta” demokratier, så hatade av antidemokratier från Hitler till Mao, där finns den.